

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

Kotnikova 28
1000 Ljubljana

Ljubljana; 10.7.2012

Zadeva: Pripombe in komentarji na uresničevanje Nacionalnega programa za otroke in mladino 2006 – 2016 v Republiki Sloveniji

Spoštovani,

člani UNICEF-ovih strokovnih odborov za uresničevanje otrokovih pravic in zdravje otrok smo obravnavali besedilo Nacionalnega programa za otroke in mladino 2006 – 2016 v Republiki Sloveniji (v nadaljevanju POM), ki nam ga je v presojo posredovalo Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.

Vsebina POM je dobronamerna, splošna, vendar pa mu manjka izvedbeni vidik. Program sicer pokriva celoto področij življenja otrok, vendar ne izraža dokumenta, ki bi kazal na koordinirane in celovite aktivnosti v korist otrok in mladine v Sloveniji.

V primeru priprave novega besedila programa za otroke in mladino oz. nadgradnje obstoječega dokumenta, predlagamo, da v delovno telo vključite tudi predstavnike NVO, kjer smo prepričani, da bo UNICEF-a Slovenija zagotovo lahko veliko prispeval s strokovnimi stališči glede primerne vključenosti otrok in mladih ter njihove celovite obravnave.

Na podlagi preučitve POM, pa ugotavljamo sledeče:

- Še vedno nimamo pred seboj akcijskih načrtov, ki bi šele zagotavljali konkretizacijo uresničevanja programa v korist otrok in mladine v Sloveniji. Zato ponovno izpostavljamo nujnost priprave teh dokumentov. POM tudi ne zajema nobenih ključnih kazalcev, ki bi kazali na pozitivne uspehe pri uresničevanju zastavljenih ciljev in nalog. Ugotavljamo tudi odsotnost strokovnih podlag za izdelavo akcijskega načrta in analitičnega poročila o doseženih izboljšavah ključnih kazalcev. Natančna ocena in kvantitativno ovrednoteni kazalniki so namreč nujno potrebni, da se lahko spremlja in vrednoti napredek. Zato predlagamo, da so raziskave, analize in indikatorji, ki jih pripravlja Otroška opazovalnica nujno vključeni v poročilo o izvajanju POM.
- Iz POM se jasno kaže vztrajanje na "parcializaciji" otroka na posamezna področja, namesto, da se otroka obravnava kot celovito osebnost (subjekt). Zato predlagamo, da vlada v najkrajšem možnem času ustanovi medresorni organ, katerega naloge naj bodo prioriteto:
 - o spremljanje in spodbujanje uresničevanja Konvencije o otrokovih pravicah in mednarodnega dokumenta Svet po meri otrok;
 - o priprava celovitega akcijskega načrta za otroke, na podlagi vladnega programa, ki bo konkreten in obvezujoč dokument in bo v njem prepoznana odgovornost slehernega akterja v družbi – vlade, državne uprave, lokalnih skupnosti, javnih zavodov, gospodarstva, medijev, civilne družbe in nevladnih organizacij, posameznikov in neposredno tudi otrok;

- Predlagamo, da se v DZ oblikuje ad hoc zainteresirana skupina poslancev in poslank, ki bo spremljala uresničevanje KOP in mednarodnega dokumenta Svet po meri otrok, s posebnim poudarkom na zakonodajnem področju.
- Predlagamo, da se imenuje poseben varuh ali namestnik za otrokove pravice.
- Predlagamo, da vlada in pristojna ministrstva podprejo ustanovitev formalne mreže NVO, ki uresničujejo in razvijajo programe za otroke. Ta mreža oz. predstavniki bi morali biti formalno vključeni tudi v zgoraj navedeni medresorni organ, poleg raziskovalnih inštitucij in posameznih strokovnjakov na tem področju;

III.1. ZDRAVSTVENA POLITIKA

- Kot je zapisano v POM zahtevajo ukrepi za zagotavljanje zdravja otrok in mladostnikov celostni, interdisciplinarni ter medresorski pristop, ki vključujejo posameznika, družino, vrstnike, izobraževalne, zdravstvene službe, nevladne organizacije, lokalne skupnosti, vlado. Dejstvo je, da so otroci in odraščajoča mladina »praviloma zdravi«, vendar so problemi, bolezni in stanja, s katerimi se srečujejo, povsem drugačni od problemov drugih prebivalstvenih skupin in jih je potrebno obravnavati na drugačen način. Posledice tveganega vedenja se izrazito kažejo v kasnejšem življenjskem obdobju posameznika;
- V poglavju Zdravstveno varstvo ni omenjeno kot eni izmed prioritetenih področjih celovito reproduktivno zdravstveno varstvo (ne zgolj zdravstveno varstvo nosečnice in nerojenega otroka). To pomeni, da bi moralo biti v naši državi poskrbljeno za zdravstveno varstvo mladostnic in mladostnikov v zvezi s spolnim in reproduktivnim zdravjem v celoti, ne pa samo med nosečnostjo in porodom. Sem sodi svetovanje o zdravi spolnosti, psiholoških vidikih dozorevanja in medosebnih odnosih, o načrtovanju družine oziroma glede preprečevanja nenačrtovane zanositve, svetovanje o preprečevanju spolno prenosnih okužb (uporaba kondoma, celjenje proti HPV ...), preprečevanju spolnega nasilja kot je vsiljen prvi spolni odnos in spolne zlorabe. To tudi pomeni, da moramo organizirati mladim prijazno zdravstveno službo, v kateri bodo delovali za to delo usposobljeni strokovnjaki. Prav tako bi bilo potrebno v vzgojno izobraževalno politiko, vključiti za zdravo spolnost, vključno s spoštovanjem človekovih pravic s posebnim poudarkom na spolnih in reproduktivnih pravicah mladih.
- Predlagamo, da se resno razmisli o nujno potrebni ustanovitvi državni ustanovi Inštitut za zdravje otrok, ki bi bil zadolžen, da sistematično in kontinuirano spremlja ključne kazalce otrokovega pozitivnega in negativnega zdravja in s temi podatki neodvisno usmerja dejavnost politikov pri kreiranju zdravstvenega sistema;
- Zagovarjamo potrebo po ohranitvi pediatrov in šolskih zdravnikov v primarnem zdravstvenem varstvu in realizirana mora biti postavitev dežurnih centrov za otroke in mladostnike, tako kot je predstavljeno v projektu DCOM. Omogočeno mora biti povezovanje primarne in sekundarne ravni zdravstvenega varstva otrok.

Zagotovitev pogojev za zdravo življenje otrok in mladine

- K Strategijam 1. CILJA: Oblikovanje in uresničevanje strategije za doseganje najboljšega možnega zdravja otrok in mladine v Sloveniji – predlagamo popravek, da v prvi alineji stavku »V strategiji bodo vgrajeni elementi do sedaj izdelanih področnih strategij (npr. prehrana, telesna dejavnost, droge...).« po novem sledi še »Izdelani bodo tudi novi elementi za področja, kjer je treba strategije še izdelati kot na primer strategije krepitev spolnega in reproduktivnega zdravja mladostnic in mladostnikov«.
- K Strategiji 1. CILJA Dodati še dodatno alinejo: »Sistema ureditev obveznih vsebin za izboljšanje spolnega in reproduktivnega zdravja mladostnic in mladostnikov.«

Zdravstveno varstvo

- K strategijam 2. CILJA dodati: *zagotoviti posodabljanje preventivnega zdravstvenega varstva za mladostnice in mladostnike.*
- K Strategiji 4. CILJA: Osveščanje mladine glede zdrave spolnosti in načrtovanja družine – predlagamo popravek razloga za osveščanje o načrtovanju družine, ki naj se namesto »rizičnost odlašanja starševstva na kasnejše obdobje« glasi »vzpostavljanje odgovornosti pri odločanju za zdravje optimalnega časa za rojevanje, ki temelji na z dokazi podprtimi strokovnimi ugotovitvami.«

III.2. DRUŽINSKA POLITIKA

- Menimo, da imamo v obdobju zadnjih dveh let na področju družinske politike veliko erozijo.
- Odsotnost Družinskega zakonika je pustila večje posledice kot se zdi, saj je le-ta zajemal nekaj izredno pomembnih razvojnih instrumentov, med drugim tudi prepoved fizičnega kaznovanja ter boljše urejanje instrumentov skrbi za otroke.
- Ker so bili otroški dodatki, kot instrument družinske politike, z Zakonom o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev preneseni med socialne transfere, se je družinska politika v pomembni meri spremenila v socialno politiko. Zato menimo, da bi bilo nujno potrebno, da družinska politika zopet postane avtonomna. Poleg tega izpostavljamo pomembnost vključitve področja družinske politike in otrok v vladne strategije, še posebej tiste, ki so vezane na reforme, kajti ugotavljamo, da Nacionalni reformni programi 2012-2013 otrok, revščine in transferjev praktično ne zajemajo.
- V Sloveniji je zaslediti veliko pomanjkanje vseh oblik socialnih svetovalnih in drugih servisov v podporo družini in staršem. Razmisliti bi morali o nevladnih družinskih centrih na lokalni ravni, ki bi družinam nudili celovite informacije in pomoč pri reševanju vsakdanjih družinskih vprašanj.
- Pomanjkanje predšolskih zmogljivosti za varovanje in vzgojo otrok v večjih urbanih območjih vse večji problem.
- Kot primer dobre prakse na področju zagotavljanja pogojev za učinkovito usklajevanje poklicnega in družinskega življenja navajamo projekt Družini prijazno podjetje, ki pa je samo eden od nujnih ukrepov, potrebno je veliko več.
- Področje družinskih dajatev je v Sloveniji dokaj ugodno rešeno, vendar se moramo zavedati, da so vedno potrebni enako učinkovito pasivni kot tudi aktivni programi podpore družinam, to pomeni npr. dajanje enake skrbi razvoju mreže vrtcev in različnih družinskih servisov.

III.3. VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNA POLITIKA

- Predlagamo, da se kot 4. CILJ doda cilj: Zagotoviti ukrepe za zmanjšanje osipa v srednjih šolah ter povečati vključenost brezposelne mladine v programe usposabljanja in izobraževanja, ki je sedaj naveden kot 5. cilj pri področju III.4. SOCIALNA POLITIKA. Menimo, da po vsebini sodi to bolj v področje šolstva.
- Predlagamo, da se uvedejo analize in statistike spremljanja osipa na individualni ravni, saj je osip v srednjih in predvsem v poklicnih šolah dokaj spregledan problem, ne samo zaradi nezadostnih ukrepov (imamo kar nekaj dobrih praks), ampak zaradi pomanjkanja analiz, statistik in spremljanja osipa, kajti po letu 98 ni več sistematičnega spremljanja otrok in njihovega izobraževanja, kar posledično pomeni, da za 13% otrok ne vemo, kaj se z njimi dogaja – zato bi bilo potrebno zopet vpeljati sistem spremljanja tega področja. Pristojno ministrstvo pa mora postati Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport.
- Predlagamo, da se oblikujejo konkretni predlogi (skupaj z učitelji in svetovalnimi delavci) za vključitev državljske vzgoje v kurikulum (izobraževanja za medsebojno strpnost, zmanjševanje neenakosti v družbi, spoštovanje različnosti in človekovih pravic ...) To pomeni vključevanje "izobraževanje za razvoj oziroma globalnega učenj" na vseh izobraževalnih ravneh.

III.4. SOCIALNA POLITIKA

- CILJ 1.: Doseči večjo učinkovitost pri podpori in pomoči otrokom ter njihovim družinam – je vrednoten cilj, ki ga kot takega ni mogoče izmeriti oz. primerjati s preteklim obdobjem. Prav tako so vrednostno opredeljene Strategije k cilju 1., kjer se o potrebah za izboljšanje, promocijo, reorganizacijo govori že od leta 1991. Strinjamo se, da je potrebna popolna rekonceptualizacija dela CSD, ki morajo postati osrednji socialno storitveni center v lokalnih skupnostih. Pogrešamo pa konkretnije načrte za prihajajoči dve leti. Poleg tega opazujemo, da so v strategiji 1 v celoti navedeni zgolj CSD, ne pa tudi številni drugi izvajalci. Menimo, da so CSD postali pretežno organ za urejanje socialnih transferov, s čimer so vse oblike svetovalne dejavnosti močno okrnjene.
- CILJ 2.: Otrokom in mladini zagotoviti kakovostno življenje in razvoj v okviru primarne socialne mreže – je prav tako opredeljen vrednostno in ga ni mogoče izmeriti. Menimo, da je potrebno vložiti še več navora v razvoj socialne podporne mreže otrokom in mladostnikom ter preventivno socialno varstvenim programom.
- CILJ 3.: Zmanjšati revščino in socialno izključenost otrok in družin, v katerih živijo, ter oblikovati in zagotavljati učinkovite ukrepe, ki bodo omogočili, da čim prej najdejo ustrezno rešitev – to je edini cilj, ki je v času sedanje krize merljiv, razumljiv in bi moral biti prioriteta. Menimo, da so sedanje aktivnosti - spreminjanje štipendij za mladoletne dijake, zmanjšanje otroških dodatkov, sprememba subvencije za šolsko malico in prevoz, neposredno v nasprotju s ciljem doseganja zmanjševanja revščine in predstavljajo poseg v družinsko politiko. Strategije k cilju 3 omenjajo tudi dokument Nacionalni program socialnega vključevanja, za katerega pa menimo, da nima dovolj jasne vsebinske usmeritve, nima dovolj konkretnih ciljev in ne zajema operacionalizacije.
- Strategije k CILJU 4.: Zagotavljati socialne prejemke, ki bodo tudi v bodoče usmerjeni v najbolj ogrožene skupine otrok in mladine ter bodo na ustrezno visoki ravni. Menimo, da je izvedba enotne vstopne točke konceptualno zamišljena pravilno, vendar pa v izvedbi po nepotrebnem ustvarja neprimerno bistveno večjo škodo, kot prinaša koristi. Analize posledicah še niso narejene, vendar je moč predvidevati, da bo naraslo število revnih otrok v Sloveniji. Menimo, da bi bilo potrebno vrniti štipendije za dijake v sklop kadrovske politike države, in ne da to ostaja del socialne politike.

III.5. POLITIKA POSEBNE DRUŽBENE SKRBI

A. Otroci s posebnimi potrebami

- Menimo, da je potrebno dosedanja prizadevanja procesa inkluzije še dodatno okrepiti in nadgraditi;
- Potrebno je razvijati neke vrste mobilne pomoči za tiste, ki ne morejo priti v svetovalne centre;
- Vlada mora zagotoviti celovit sistemski pristop pri obravnavi otrok s posebnimi potrebami, ki upošteva vse podsisteme in interakcijo med njimi, posebna prizadevanja je potrebno usmeriti v vzpostavitev protokolov za obravnavo ogroženih otrok, ki so podani v strokovnih smernicah za obravnavo ogroženih otrok;
- Ko gre za vprašanje otroka s posebnimi potrebami, je potrebno že v zgodnjo obravnavo vključiti tudi njegovo socialno okolje, za kar pa je potreben poseben zakon, ki bo to omogočil;

B. Otroci in mladina etnične skupnosti (Romi)

- Pri osipu romskih otrok je velik problem predvsem občutek manjvrednosti oz. drugačnosti v svoji šolski skupnosti. Do tega pripelje že to, da otroci niso vključeni v predšolsko izobraževanje. Posledično se otroci težko vključujejo v družbeno in šolsko življenje ter zaradi nesposobnosti socialnega vključevanja predčasno opuščajo šolanje. Potrebno je pripraviti konkretno strategijo sodelovanja s starši in storiti več na področju ozaveščanja romskih staršev o pravici njihovega otroka do osnovnega izobraževanja. Poleg tega je potrebno v šolah ozaveščati tudi ostale učence in jih seznaniti z načinom življenja njihovih romskih sošolcev (skozi igre in delavnice učence učiti o medkulturnem dialogu, socialnem vključevanju, sprejemanju drugačnosti, jih naučiti aktivno sprejemati odgovornost za svoje pravice ter jih naučiti aktivnosti v odnosu do svojih dolžnosti).
- Izobraževanje v šolah je potrebno prilagoditi otrokovemu načinu življenja, predvsem na področju jezika. Nujno je povišanje števila romskih pomočnikov, saj le teh ni dovolj. Poleg izobraževanja in sodelovanja z romskimi pomočniki je nujno tudi ozaveščanje in dopolnilno izobraževanje učiteljev, ki delajo z romskimi otroci ter celotnega šolskega kolektiva.

III.8. POLITIKA PROSTOČASNIH AKTIVNOSTI

- Pristopiti bi bilo potrebno k konkretnim programom ozaveščanja staršev in šole o njihovi pomembni vlogi pri kakovostnem koriščenju prostega časa otrok in mladine, s predlogi kako naj spodbujajo otroke in mladino in sodelujejo z njimi pri kreiranju prostega časa;
- Šole bi morale učencem v času razrednih ur predstaviti možnosti kakovostnega preživljanja prostega časa, v šolskih občilih ...
- Najpomembnejšo vlogo pri preživljanju prostega časa otrok in mladostnikov morajo dobiti NVO, pristojna ministrstva in lokalne skupnosti jim morajo zagotoviti pogoje za učinkovito delovanje. Še posebej je potrebno sistemsko vpeljati finančno podpora projektom med počitnicami.

III.10. KULTURNA POLITIKA

C) Informiranje in participacija otrok in mladine

- V letu 2009 smo pozdravljali ustanovitev Sveta Vlade RS za mladino, vendar ponovno izpostavljamo potrebo po razširitvi v Svet za otrok in mladino. Tako zaobjamemo celotno skupino otrok, skladno s KOP.
- Okrepiti je potrebno že vzpostavljene strukture, kot je recimo otroški parlament, dijaški parlament, zastopnik pravic dijakov, da bodo delovale bolj učinkovito. To pomeni, da se priporočila mladih, ki se oblikujejo na teh srečanjih, s strani pristojnih inštitucij in državnih organov, dejansko tudi upoštevajo. Zavzemati se je potrebno za to, da glas mladih ni le poslušan, temveč tudi slišan;
- Iz izvedene raziskave UNICEF-ovega odbora smo ugotovili, da kar 42% občin nima konkretnih načrtov za aktivno sodelovanje mladih. V ta namen je potrebno zagotoviti in spodbujati neposredno vključevanje mladih v mestne svete oziroma ustanovitev mestnih svetov mladih. Za učinkovito doseganje tega cilja pa je potrebno vzpostaviti strukture in kanale informiranja mladih o možnostih za participiranje.

Zahvaljujemo se vam za preučitev naših pripomb in vas lepo pozdravljamo.

Člani UNICEF-ovih odborov
za uresničevanje otrokovih pravic
in zdravje otrok

Tomaž Bergoč l.r.
Izvršni direktor